

KRONIKA INSTYTUTU

KONSTRUKTYWIZM WSCHODNIO- I ŚRODKOWOEUROPEJSKI W POWIĄZANIU Z AWANGARDA DWÓCH PIERWSZYCH DEKAD XX WIEKU

Konferencja zorganizowana została przez Poznańskie Towarzystwo Przyjaciół Nauk — Wydział Nauk o Sztuce wraz z Instytutem Historii Sztuki Uniwersytetu im. A. Mickiewicza w dniach od 10 do 12 grudnia 1980 roku w Poznaniu, Gołuchowie i Łodzi. Do udziału w konferencji zaproszonych zostało 36 badaczy z Polski oraz innych krajów europejskich i pozaeuropejskich zajmujących się problematyką sztuki awangardowej w XX wieku. Z zaproszonych gości zagranicznych z różnych powodów ostatecznie nie przyjechało osiem osób; część z nich przesała swoje referaty do odczytania podczas obrad. Większość uczestników konferencji przekazała na ręce organizatorów streszczenia, tezy lub pełne referaty, które wcześniej przełożone zostały na język angielski lub francuski — języki konferencji — oraz powielone w ilości 20-30 egzemplarzy stanowiły podstawę do dyskusji.

Obrady rozpoczęły się w Oddziale Muzeum Narodowego w Poznaniu w Zamku w Gołuchowie 10 grudnia o godz. 14.00. Po otwarciu konferencji dokonany przez doc. dr hab. Alicję Kamzową — przewodniczącą Wydziału Nauk o Sztuce PTPN oraz prof. dra hab. Konstantego Kalinowskiego — dyrektora Instytutu Historii Sztuki UAM przewodnictwo obrad objęła Irina Subotič z Muzeum Narodowego w Belgradzie. Pierwszy referat poświęcony kluczowym problemom sztuki lat dwudziestych wygłosił André B. Naïkov (Paryż). Autor podjął w nim próbę zarysowania syntetycznego obrazu sztuki abstrakcyjnej w Europie — podkreślając szczególnie silne uczestnictwo w tym ruchu artystycznym twórców ze wschodniej i środkowej Europy. Następny referat Andreasa Hausa z Uniwersytetu w Marburgu poświęcony był źródłom konstruktywistycznej teorii w poglądach estetycznych początków wieku. Pod tym kątem widzenia autor analizował strukturę obrazów i różnice światopoglądów El Lissitzky'ego i Moholy-Nagy'a, podkreślając zarazem istotne różnice między koncepcjami funkcjonalistycznymi i konstruktywistycznymi w sztuce XX wieku. Urszula Czartoryska (Muzeum Sztuki w Łodzi) podjęła w kolejnym referacie problematykę znaczenia fotografii — w doświadczeniu wizualnym współczesnego społeczeństwa. W dziedzinie fotografii uprawianej przez konstruktywistów, fotografii eksperymentalnej, wskazała referentka na główne sposoby odnoszenia jej do rzeczywistości, jak również na sposoby wykorzystywania przez nią sfery poszukiwań autotelicznych. Szymon Bojko (Warszawa) w referacie o źródłach teatralizacji życia w manifestacjach masowych proletariatu rewolucyjnego podkreślił siłę tradycji przedrewolucyjnej i jej aktywne oddziaływanie na wydarzenia o charakterze artystyczno-masowym w pierwszych dniach Rewolucji Radzieckiej. Andrzej Turowski (Instytut Historii Sztuki UAM) w swoim referacie podjął problem dwóch utopii lingwistycznych, które zostały sformułowane w sztuce rosyjskiej między 1910 a 1920 rokiem: utopii realistycznej A. Rodcenki i utopii fenomenolo-

gicznej K. Malewicza. Po wysłuchaniu wszystkich referatów rozpoczęła się kilkogodzinna dyskusja, podczas której nawiązywano do wszystkich dotychczasowych wystąpień.

Następnego dnia, 11 XII, obrady zostały rozpoczęte o godzinie 9.30 pod przewodnictwem Andreeasa Hausa. W wielu referatach nacisk położony został na problematykę informacyjno-dokumentacyjną dotyczącą stanu i charakteru badań nad konstruktywizmem w poszczególnych krajach europejskich, niemniej nie pomijano także zagadnień bardziej ogólnych. W pierwszym referacie tego dnia obrad Janos Brendel (Instytut Historii Sztuki UAM) podjął problem specyfiki konstruktywizmu węgierskiego, w szczególności teorii artystycznych Kossaka i Moholy-Nagy'a w kontekście ogólnych trendów w sztuce i myśli teoretycznej tego czasu. Julia Szabo z Instytutu Sztuki Akademii Nauk w Budapeszcie przedstawiła oddziaływanie „Pomnika III Międzynarodówki” W. Tatlina na sztukę krajów środkowej Europy — w szczególności znaczenia jego recepcji dla artystów grupy „Ma”, grupy i czasopisma „Contimporanu”, „Zenit” oraz architektów zrzeszonych w „KURI”. W następnym referacie Irina Subotić podjęła problem grupy artystów jugosłowiańskich „Zenit” i jej międzynarodowych relacji realizowanych głównie przez czołowego inicjatora działań awangardowych L. Micića. Problematyką sztuki jugosłowiańskiej zajął się w swym referacie również Mirko Jouterssek z Uniwersytetu w Lublianie, który omawiał twórczość czołowego przedstawiciela nurtu konstruktywistycznego w malarstwie Jugosławii A. Černigoja. Następnie Frantisek Smejkal z Muzeum Narodowego w Pradze omówił działalność czeskich konstruktywistów, zwracając szczególną uwagę na teoretyczne poglądy K. Teige, artystów grupy „Devetsil” oraz działalność typograficzną twórcy tego nurtu.

Sesji popołudniowej przewodniczył Konstanty Kalinowski. W pierwszym referacie Myroslawa Cieszkewycz z Uniwersytetu w Austin (Teksas, USA) przedstawiła problematykę konstruktywizmu ukraińskiego — w powiązaniu ze środowiskami awangardowymi polskimi i rosyjskimi. Szczególny nacisk położyła referentka na twórczość P. Kowżuna oraz na artystów kręgu „Nowej Generacji”. W kolejnym referacie Marc Dachy (Bruksela) podniósł znaczenie czasopisma „Sept Arts” dla międzynarodowej awangardy lat dwudziestych, zwracając szczególnie uwagę na powiązania artystów tam występujących z polskimi twórcami „Bloku”. Paule Pausseele (Antwerpia) wskazała na specyfikę artystów flamandzkich reprezentujących środowisko antwerpskie, szczególnie artystów nurtu abstrakcyjnego ukazując ich działalność w kontekście całej awangardy tego czasu. Dwa ostatnie referaty tego dnia odbiegały swoim charakterem od prezentowanych wcześniej. Miały one bardziej ogólny charakter i starały się osadzić nurt konstruktywistyczny wśród innych nurtów artystycznych awangardy europejskiej. Giovanni Lista z CNRS w Paryżu omawiał relacje między konstruktywizmem i futuryzmem włoskim, natomiast Michel Giroud (Paryż) między konstruktywizmem i dadaizmem, szczególnie w wersji R. Hausmanna. W drugim dniu dyskusje były prowadzone bezpośrednio po każdym referacie, natomiast dyskusja wieczorna miała charakter ogólniejszy i podsumowujący przeciągając się do późnych godzin nocnych. Brali w niej udział wszyscy uczestnicy spotkania i poruszano zarówno szczegółowe problemy odnoszące się do poszczególnych referatów, jak i bardziej ogólne, wskazujące na charakter dotychczasowych i kierunek przyszłych badań.

Obrady trzeciego dnia konferencji — 12 XII — rozpoczęły się o godzinie 14.00 w Muzeum Sztuki w Łodzi. W tym dniu zostały wygłoszone trzy dalsze referaty, po których nie przewidywano bezpośredniej dyskusji przenosząc ją na czas zwiedzania ekspozycji muzealnej. Ryszard Stanisławski (Dyrektor Muzeum Sztuki

w Łodzi) przedstawił historię Muzeum i zbiorów sztuki nowoczesnej sytuując ją w kontekście odrębnej historii polskiej awangardy i miasta Łodzi oraz wskazał na rolę ekspozycji sztuki nowoczesnej jako instrumentu krytycznego w sferze decyzji i kształtowania obrazu sztuki. Andrzej Turowski omówił dzieje muzealnictwa konstruktywistycznego w Rosji w okresie Rewolucji Październikowej, natomiast Janusz Zagrodzki (Muzeum Sztuki w Łodzi) naświetlił sylwetkę Katarzyny Kobro, której dzieła stanowią trzon zbiorów muzealnych w Łodzi, a jej teoria artystyczna — kompozycja przestrzeni — była oryginalnym wkładem polskim w rozwój awangardy światowej lat dwudziestych. Po referatach Ryszard Stanisławski oprowadził uczestników konferencji po ekspozycji muzealnej oraz pokazał przygotowaną specjalnie z tej okazji wystawę polskich konstruktywistów J. Brzeskiego i J. Podsadeckiego. Następnie odbyła się projekcja wersji angielskiej dwuczęściowego filmu dokumentalnego *Konstruktywizm polski* (reż. Ryszard Waśko). Po projekcji konferencja została oficjalnie zamknięta.

W trakcie konferencji uzgodniono potrzebę organizowania w przyszłości podobnych spotkań poświęconych także innym zagadnieniom sztuki współczesnej. Materiały konferencji zostaną opublikowane w języku francuskim przez wydawnictwo L'Age D'Homme w Lozannie.

Andrzej Turowski

WALTER BENJAMIN NAUCE O SZTUCE. W CZTERDZIESTOLECIE ŚMIERCI

W dniach 20 i 21 marca 1981 roku odbyło się, zorganizowane przez Zakład Historii Sztuki Nowożytnej i Nowoczesnej Instytutu Historii Sztuki UAM, seminarium pt. „Walter Benjamin nauce o sztuce. W czterdziestolecie śmierci”. Wygłoszono następujące referaty: Czesław Karolak: Stan badań nad twórczością Waltera Benjamina; Sándor Radnóti: „Verehrtes Publikum, los, such Dir selbst Schluss”; Karol Sauerland: Benjaminowska rewizja dotychczasowego materialistycznego widzenia dziejów; Hubert Orłowski: Benjaminowska „estetyzacja wojny (resp. polityki)” a współczesne badania nad kulturą; Urszula Czartoryska: Ku pobenjaminowskim analizom fotografii; Marek Hendrykowski: Walter Benjamin jako teoretyk filmu; Konstanty Kalinowski: Benjamin — badacz pejzażu miejskiego; Wojciech Suchocki: Nowość jako wartość u Benjamina a problem awangardy. W dyskusji obok referentów głos zabierali: Adam Labuda, Sergiusz Michalski, Andrzej Turowski.

Inicjatywa seminarium zrodziła się w Instytucie w kontekście szerszej refleksji nad stanem przyswojenia naszej kulturze najważniejszych choćby fragmentów dziedzictwa dyscypliny, nad stanem jej tradycji, koniecznością ponownego odczytania myśli wielu badaczy, uzupełnienia braków. Toteż podstawowym jego celem było wprowadzenie myśli Benjaminowskiej w pole widzenia polskiej nauki o sztuce. Pierwszym krokiem do przyswojenia jej kulturze polskiej było wydanie przez Huberta Orłowskiego niezbyt obszernego, ale znaczącego wyboru jego pism, pt. *Twórca jako wytwórca*. Obecność jej w polskiej humanistyce trzeba uznać za zdecydowanie nieproporcjonalną do jej miejsca w myśli współczesnej, a przede wszystkim wobec charakterystycznego dla niej wyjątkowo silnego działania inspirującego. O ile jednak w niektórych dyscyplinach pojawia się świadomość jej wagi